

25 dekabr 2025-ci il - 7 yanvar 2026-cı il

Ziyalı mövqeyi

İslam İbrahimov,
Professor, Azərbaycan
Yazıçılar Birliyinin üzvü

Azərbaycan musiqisi, Azərbaycan mahnıları ruhların, incə hissələrin nəğməsidir, dağlarımızın, çaylarımızın, meşələrimizin, çəmənələrimizin, ana təbiətimizin, torpağımızın həzin səsidir, qəlbləri oyadan, əbədiyaşar könuəllərin təranəsidir. Dünyaya övlad bəxş edən analar layla sevinci ilə, körpəsini musiqi dilləri ilə yatızdırır. Körpəlikdən, həzin səsin seyrinə düşdüyü o vaxtdan musiqi insanın ömür yoldaşına çevrilir. Qarabağ musiqisi, muğamı, Gəncə-Qazaxın, Göyçənin sazı, Şəki-Şirvanın qara zurnası, Bakıda tar, muğam, meyxana ürəklərə od salır, hər biri möcüzəsi ilə insanların ovqatını yaşadır, ruhunu qidalandırır.

Tarixən xalqın bizim dövrlərə qədər yaşatdığı, bizə bəxş etdiyi xəzinə bizim xoşbəxtliyimizdir. Nə qədər xoşbəxtlik – ruhu oxşayan, mənəvi ovqatı oyadan, sevgi və hicran şeirləri mahnı möcüzəsi ilə dilə gəlib.

Elmi-ədəbi baxışları, tarixi əsərləri və dərin məzmunlu şeirləri ilə dərin hörmət qazanmış şair İslam Sadıq yazır: “Yaxşı ki, mənim beşiyimin başında saz çalınıb! Əgər saz Azərbaycan xalqının yox, başqa xalqın olsaydı, mən ölənə qədər o xalqa bəşəyərdim!” Şair necə də gözəl deyir ki, sazı tanımayan, saz havalarını duymayan adamların hərtərəfli dünya görüşünə, geniş və dərin təfəkkürə malik olmalarına bir az şübhə ilə yanaşıram. Bəli, saz möcüzədir, saz könuəllər sevincidir, nəbəsidir. Tarın, ka-

manın, zurnanın, nağaranın, qavalın, tütəyin, sazın, balabanın səsinə nə qədər zənginlik, nə qədər müdriklik, məhəbbət var! Bu zənginlikdə insanlarımızın kamilliyi, saflığı, ucalığı, torpaqlarımızın gözəlliyi duyulur.

Aşıq “Koroğlu” havasını səsləndirəndə bir müddət uşaqlığıma qayıtdım, ...15 yaşından qalan xatirələrim məni qanadlarına alır və Tovuzun Əlibəyli kəndindəki uca, möhtəşəm Koroğlu dağının zirvəsinə qaldırır. Dağa çıxmaq üçün ehtiyatlı olmaqdan başqa, güclü və iradəli olmaq gərəkdir. Çox vaxt 5-10 nəfər uşaq yığışib, o zirvəyə çıxmağa can atanda, onların içərisində elə burada gözləyirəm deyənlər də tapılırdı. Koroğlunun lap yuxarıda yerləşən əsrlərdən yadigar qalan evi uzaqdan da görünür. Ancaq bu evin hörükələri o qədər möhkəmdir ki, ondan bir parça qoparmaq müşkül işdir. Zirvənin möhtəşəmliyini andıran hörmə qüllə vardı. Onu necə hörmüşdülər, nə məqsəd daşıyırdı? Bəlkə, keşikçi qülləsi idi? Lap yuxarıda ortada dibi görünməyən bir quyu vardı. Ora daş atardıq, qərribə səslər çıxırdı. Bu səsdə zamanın özü qədər qədimlik vardı və orada ulularımızın ruhu yaşıyırdı. Oradan aşağı baxanda qərribə hisslər keçirirsən. Elə bil indicə nəşə səni aşağıya, əsrlərin dərinliklərinə atacaqdı. Elə geri qayıtmaq vahiməsindən alınımda tumurcuq tərlər artırdı. İlahi, bu yerlərə, bu evə Koroğlu atı ilə necə çıxırdı? Biz o dağın zirvəsindən çox-çox uzaqları, bir neçə kəndi, Tovuz şəhərini, Kür çayını, Qarayazını, hətta Qazax, Şəmkir, Gədəbəyin kəndlərini, təbiətin gözəlliklərini aydın görürdük. Bu çıpaq dağın dövrəsində köhnə qəbr daşlarının, bir neçə bulağın olması həyatın davam etdiyini, babalarımızın, Koroğlunun dəlilələrinin ruhunun hələ də yaşadığını bizə çatdırır.

Aşığın həzin səsi məni elə bil o dağın zirvəsinə qaldırır, mənə Koroğlu cəsəratı, Koroğlu gücü verirdi. Ərazilərimizin 20 faizini dost, qonşu dediyimiz mənfur ermənilər işğal altında saxladığıları dövrdə bizə döyüş harayı, Koroğlu nəbəsi ulularımızdan, dağlarımızın, zirvələrimizin möhtəşəmliyindən gəlirdi.

Məktəb yaşlarında ağılının kəsən vaxtları çox toylar görmüşəm... O vaxt kəndlərdə toyları aşıqlar aparırdılar. Qara zurnada çalınan havalar (adətən gündüzlər) kəndin cavanlarını, yaşlılarını tilsimləyirdi. Toy üçün iki çadır qurulardı. Birində yeyib-içər, deyib-gülərdilər. O biri çadırdə aşıqlar qoşmalar, bitib-tükənməyən dastanlar söyləyərdilər, hamı sazın-sözün seyrində sakitcə qulaq asardı. Aşığa tərif deyənlər – sağ ol aşıq, ay bərə-kallah, əhsən, ay canın sağolsun və s. sözlər yağdırırdılar. Aşıq da şirin sözlər eşidəndə, alqışların ardı-arası kəsilməyəndə dağ çayı kimi daha da coşurdu, kükrəyir, bənddən-bəndə, şeirdən-şeirə keçirdi. Məclis o qədər şirin keçirdi ki, hər kəs sazın-sözün seyrindən ayrılmaq istəmirdi. Ayrılanda hər kəsin ürəyinə nur çilənirdi, özü ilə evinə sevinc payı aparırdı. Elə o vaxtdan yaddaşıma həkk olunub ki, ruhlara qanad verən sazlı, sözlü aşıqlar xalqın dilini, varlığını ifadə edirlər. İndi çox yaxşı başa düşürsən ki, bitib-tükənməyən möcüzə çeşmə-sindən gələn o qatar-qatar havalar, sazı sinəsinə basıb ilahi qüdrətdən gələn, həzin, şirin səslə qoşalaşan o gözəllik insanı necə valeh edirdi.

Bütün bunlarla yanaşı, mənəvi zənginliklərimizə xələl gətirən bəzi xoşagəlməz məqamlar barədə qeyd etmək istəyirəm. İndi istər kəndlərdə, istərsə də şəhərdə baş tutan toylara, şənliklərə getməli olursan. Şadlıq mərasiminə bəy-gəlin daxil oldu, musiqinin səsinə ağız deyəni qulaq eşitmir. Bu bir yana, musiqinin səsinə o qədər yüksəkdən verirlər ki, qulağına pambıq (çox vaxt salfet) tıxamalı olursan. Bu səs-küydən qurtarmaq istəyən, özünə hörmət qoyan adamlar məclisdən tez getməli olur. Bax onda sual ortaya çıxır. Məclis qurub, şadlanmaq və səni də aralarında görməkdən məmnun olmaq istəyən toy sahibi niyə dəvətli qonağına hörmətsiz yanaşır? Musiqi başlayanda mahnının fərqi nə varmıdan az qalır hamı ancaq dingildəməklə məşğul olsun. Çox vaxt bu gərginliyə dözməyən, abırından-həyasından utanan qonaq sonra bir neçə gün əsəb gərginliyi keçirməli olur.

Toy mərasiminin hay-küylü keçməsi, onun qulaqbatırıcı səsi əsəbləri nə qədər gərginləşdirib?! *Təxminən eyni repertuarı və səriştəsiz həvəskarların “çıxışlarını” dinləmək çox çətindir. Toydakı insanlarn arzuları, zövqü, dünyagörüşü və s. nəzərə alınmur. Buradakı insanların qarşısına çıxan və əlinə mikrofon alıb çıxış edənlərin məsuliyyəti ya yoxdur, ya da özlərini unudurlar. Müğənnilər insanların mənəvi və estetik tələbatlarını ödəmək əvəzinə, çox vaxt öz düşüncələrini dinlətmək istəyirlər. Beləliklə, maraq azalır, mənəviyyat və inamsızlıq arasında məsafə artır. Bu biganəlik insan psixologiyasına mənfi təsir göstərir. Bax, onda toy şənliyi şouya çevrilir, insanları bezdərir. Nə qədər iyrənc şouya baxmaq olar? Əlbəttə, kübarlığı, ədəb-ərkanı ilə hamının hörmətini qazanan onlarla ifaçılar da vardır.*

Toyların son illərdə mənfi və getdikcə pisləşən digər xarakterik cəhətləri də var. Vəzifəli və ya imkanlı bir şəxs toyunun maraqlı, yaddaqalan olması üçün bir neçə müğənni dəvət edir. Kimin mənəvi nədir, bir-iki ağız oxuyub, beyinləri dəng edib gedir. Belələri son vaxtlar çoxalıb. Çox təəssüf ki, bəzən müğənni hər şeirdən bir-iki bənd oxuyur. Təəccüblüsü də odur ki, gah rus, gah ingilis və başqa əcnəbi dillərdə, ürəyə yatmayan, sistemli oxumaqları zövqləri pozur. Bax, bu, mədəniyyətimizə, sözümüzə, sənətimizə hörmətsizlikdir, qəbahətdir, onu bayağılaşdırmaqdır. Necə ola bilər ki, iki cavan ailə qurur, on-

lara ibrətamiz sözlər, nəsihətlər, xeyir-dua vermək, qəlblərə, ruhlara nəcib, gözəl duyğular bəxş etmək əvəzinə, bu zövqü, gözəlliyi məhv etsinlər?! Toylar elə nəcib, gözəl, xeyirxah sözlərlə, xeyir-dua ilə əhatə olunmalıdır ki, bu şənlikdə iştirak edənlər özlərini əsil mənəvi zənginlər arasında hiss etməli, hər kəsin oduna, ocağına nur çiləməlidirlər. Son 5-6 ildə bizi mənəvi, əxlaqi gözəlliklərdən məhrum edən televiziya kanallarındakı (AzTV, İctimai TV, İdman TV istisna olmaqla) sosial verilişlər, sosial platformalar, şoular da buna təsir edib. Bir tərəfdən bizim insanların psixologiyasına yad seriallar, bir tərəfdən də sponsorların (himayədarların) köməyi ilə sənəti qalmaqla, çirkin, səviyyəsiz şou-biznesə çevirənlərin hərəkətləri ekran məkanına çevrilib. Həmişə bizi igidliyə, mərdliyə, qorxmazlığa səsləyən, doğruluğu və dostluğu aşılayan ideyalar həyatımızın reallığı olub, televiziya nümünə götürürlər. Yaxşı ki, bu ideyalara AzTV, İT və İdman TV hələ də sadiqdirlər. Müxtəlif sahələrin tanınmış şəxsiyyətləri - xalq şairi Zəlimxan Yaqub, yazıçı, publisist Xeyrəddin Qoca, xalq artisti Rasim Balayev, xalq artisti Şeyx Əbdul Mahmudbəyov, gənc müğənni Almaxanım Əhmədova, professor Cümşüd Nuriyev və onlarla ziyalılarımız mənəvi zənginliklərimizin qorunması üçün cəsəratlə mübarizə aparıblar.

(davamı gələn sayımızda)